

Т.Г. ФОМІНА

*Доцент кафедри кримінального процесу факультету № 1
Харківського національного університету внутрішніх справ,
кандидат юридичних наук*

ОКРЕМІ АСПЕКТИ ЗАСТОСУВАННЯ ЗАПОБІЖНОГО ЗАХОДУ У ВИГЛЯДІ ПЕРЕДАННЯ НЕПОВНОЛІТНЬОГО ПІДОЗРЮВАНОВОГО, ОБВИНУВАЧЕНОГО ПІД НАГЛЯД

Кримінальне провадження щодо неповнолітніх має певні відмінності, що враховують вікові та психологічні особливості даного суб'єкта. Підвищена увага законодавця до неповнолітнього підозрюваного, обвинуваченого визначається, перш за все, встановленням додаткових гарантій його прав, а саме передбачено додатковий предмет доказування, особливості проведення допиту, можливість застосування спеціальних запобіжних заходів та додаткові вимоги до застосування затримання та тримання під вартою, виділення в окреме провадження щодо кримінального правопорушення, вчиненого неповнолітнім, закінчення досудового розслідування у формі звернення до суду з клопотанням про застосування примусових заходів виховного характеру тощо.

Відповідно до ст. 493 КПК України до неповнолітніх підозрюваних, обвинувачених можуть застосовуватися як загальні запобіжні заходи (особисте зобов'язання, особиста порука, застава, домашній арешт, тримання під вартою, затримання як тимчасовий запобіжний захід) так і спеціальні (передання під нагляд). Залежно від того, кому може передаватися неповнолітній під нагляд, даний вид запобіжного заходу має два підвиди: 1) передача неповнолітнього підозрюваного, обвинуваченого під нагляд батьків, опікунів, піклувальників; 2) передача неповнолітнього підозрюваного під нагляд адміністрації дитячої установи, в якій виховується неповнолітній. Для порівняння зазначимо, що у законодавстві багатьох країн надається пріоритет застосуванню до неповнолітнього підозрюваного, обвинуваченого запобіжного заходу у вигляді передання під нагляд. Як вказано у ст. 432 КПК Республіки Білорусь, при вирішенні питання про застосування запобіжного заходу щодо неповнолітніх

підозрюваного або обвинуваченого в кожному випадку повинна обговорюватися можливість застосування такого заходу, як передання неповнолітнього під нагляд. Аналогічні положення містяться у ст. 477 КПК Республіки Молдова, ст. 491 Республіки Казахстан **Ошибка! Источник ссылки не найден.**, ст. 423 КПК Російської Федерації. Вважаємо, що слід підтримати законодавчу практику країн СНД і запозичити цей досвід Україні. У зв'язку з тим, пропонуємо ч. 1 ст. 493 КПК України викласти у наступній редакції: «При вирішенні питання про застосування запобіжного заходу щодо неповнолітніх підозрюваних чи обвинувачених в кожному випадку повинна обговорюватися можливість застосування передання їх під нагляд батьків, опікунів чи піклувальників, а до неповнолітніх, які виховуються в дитячій установі, - передання їх під нагляд адміністрації цієї установи». Зазначені зміни сприятимуть тому, що слідчий, прокурор, слідчий суддя під час застосування запобіжного заходу будуть віддавати пріоритет саме переданню неповнолітнього підозрюваного чи обвинуваченого під нагляд.

Обов'язковими умовами для обрання запобіжного заходу у вигляді передання неповнолітнього підозрюваного, обвинуваченого під нагляд батьків, опікунів, піклувальників є: 1) наявність їхньої згоди (або клопотання) і згоди (або клопотання) самого неповнолітнього підозрюваного чи обвинуваченого і 2) з'ясування слідчим суддею, судом, чи спроможні будуть ці особи забезпечити належний нагляд за неповнолітнім підозрюваним, обвинуваченим. Для обрання запобіжного заходу у вигляді передання неповнолітнього підозрюваного чи обвинуваченого під нагляд адміністрації дитячої установи, в якій виховується неповнолітній, такої згоди закон не передбачає.

Перед відібранням зобов'язання про взяття під нагляд батьки, опікуни, піклувальники, адміністрація дитячої установи попереджаються про характер підозри, обвинувачення неповнолітнього і про їхню відповідальність у разі порушення взятого на себе зобов'язання. Проте, у разі порушення цього зобов'язання лише на батьків, опікунів і піклувальників накладається грошове

стягнення від двох до п'яти розмірів мінімальної заробітної плати. Накладення грошового стягнення на адміністрацію дитячої установи закон не передбачає.

Вивчаючи положення КПК України про застосування запобіжних заходів щодо неповнолітніх, можна прийти до висновку, законодавець передбачив, що ініціювання передання неповнолітнього підозрюваного чи обвинуваченого під нагляд можливо лише за клопотанням прокурора (ч. 6 ст. 493). Така позиція законодавця незрозуміла, оскільки, по-перше, за загальним правилом, ініціювати запобіжні заходи може як прокурор так і слідчий, а по-друге, якщо кримінальне провадження знаходиться у слідчого, то саме він знає їх суть та може надати характеристику особі неповнолітнього підозрюваного чи обвинуваченого та відповідно вирішити питання про застосування до нього певного виду запобіжного заходу. У зв'язку з тим, пропонуємо усунути вказані прогалини шляхом внесення змін до ч. 6 ст. 493 КПК України і надати можливість ініціювати застосування запобіжного заходу у вигляді передання неповнолітнього підозрюваного чи обвинуваченого під нагляд не лише прокурору, а й слідчому.

У підсумку зазначимо, що відповідно до положень чинного КПК України до неповнолітнього підозрюваного, обвинуваченого, окрім загальних запобіжних заходів, можливо застосування передання під нагляд батькам, опікунам, піклувальникам або адміністрації дитячої установи, в якій виховується неповнолітній. Цей запобіжний захід є більш м'яким, порівняно з тими, які застосовуються до дорослих підозрюваних, обвинувачених. Тому у законі повинно бути пряме посилення на пріоритет застосування саме передання неповнолітнього підозрюваного чи обвинуваченого під нагляд. Крім того, у КПК України необхідно внести зміни і надати право ініціювати застосування вказаного запобіжного заходу не лише прокурору, а й слідчому. Зазначені пропозиції сприятимуть правової захищеності неповнолітніх осіб у кримінальному судочинстві.